

la *Manescalía* de Dieç (II, 56v^o), si bé aquí l'impresor de 1523 va llegir-ho malament com a *pipina* («preneu farina e --- e debateu-ho fort fins que fassa correja e posau-li aquesta *pipina* entorn del travador»). «*Pilma*: «emplasto que se pone en algún miembro del cuerpo, que está sentido u débil, para confortarlo u apretarlo; se compone de estopa, aguardiente, incienso y mirrha», CROS (1764, p. 184); d'on degué passar a Sanelo («*pilma*: *bizma*», f° 13); Lamarca, el vocab. en seccions de MGadea (p. 50) etc.

Del mateix origen el cast. *bizma* [c. 1340; *bitma*, *-dma*, fi S. XIII], i it. *pittima*, del qual es degué pendre el cast. *pítima* [princ. S. XVII], i un cat. antiq. *pítima* [S. XIV], encara usat en alguna comarca pirinenca en el seu sentit propi: «alseu-li monuments, qu' aixís honran els bons fills a llurs passats difunts; mes jo, que la tinc per viva encara, deixeu que li fassi *pítimes*, tractant de tornar-li la salut», MrnVayreda (*Sang Nova* I, § 2, 16). Figuradament 'borratxera'.

Piló, pilona, pilonet, V. pila Castanya pilonga (MGadea, *T. del Xè* III, 54), del cast. PILONGO (DCEC/DECH)

PILOR, pres del ll. *pylorus*, i aquest del gr. *πυλωρός* 'porter', 'pilor', compost de *πύλη* 'porta', i *ῥα* 'vigilància'. □ 1.ª doc.: *piloro*, 1868, *SLitCosta*.

L'accentuació bàrbara castellana en la *i*, ja fou rectificada en el DOrt., car no solament és contrària a la del llatí i grec, sinó repugnant a l'estructura de la nostra llengua; igual en el DFa: ignoro per què el senyor Aramon es prengué la inconulta i anàrquica llibertat de fer canviar la decisió de Fabra i C. Ribà, en la 2.ª ed. del DFa. Qui Creix com els arbres de la Rambla...

DERIV.: *Pilòric* [1868].

Pilós, pilosella, pilositat, V. pèl Pilot 'pila, munt', V. pila

PILLOT, probablement pres de l'it. *pilota* (també *piloto*) id., abans it. *pedo(t)ta*, i aquest, d'un grec bizantí *πηδῶτης 'timoner', derivat del gr. *πηδών* 'timó'; etimologia segura i certa fins en els detalls, fora d'alguns de relatius a la transmissió i l'evolució fonètica del mot. □ 1.ª doc.: c. 1300, *Consolat*, Muntaner.

«Senyor de nau o de leny qui noliejà o serà noliejat per anar en algunes parts, en les quals ell, ne hom que en la nau sia, no-s certificarà que ell hi sàpia; e lo senyor de la nau o leny haurà a logar *pilot* qui hi sàpia», *Consolat*, cap. 205 (Pard., p. 250). Com és natural el mot s'usà també de vegades aplicat a guies terrestres, metàfora que veiem tan repetida en els mots de navegar (*arribar, atracar, suvar, rumb, nòlit, faralló, marejar-se*, cast. *brujulear* etc., cf. el meu article de *Top. Hesp.* I, 295-301), però l'ús nàutic predomina en forma aclaparadora en català com en italià i pertot. «Navis obtime armate patrono *piloto*, marinariis et aliis personis», doc. ross. de 1368, i d'altres tots nàutics de 1393, 1394, 1395 etc. (*InvLC*). «Diego

de Gullen, *pelot* del rey de Portugall, en l'any 1427» consta en el mapa mundi de G. de Vallseca (a. 1439), § 1302, JMBover, *BiEscrBal.* II, 486b.

«¿Qui pot saber què d'ell los fats ordenen, / quant, com e hon finirà los seus dies? / Fogint la mort, hi va per dretes vies / --- Ell va de nit sens brúxola o carta, / menys de *pilot*, en la canal de Flandes / --», Ausiàs CXLIII, 21f. «Per dret laur / e fer guaret / e bon esplet / --- / pren per *pilot* / aquell prom Lot / hoste tan bo: / ses filles no, / ni sa muller!», JRoig (*Spill*, 12459). «¿Qui pot errar si tal *pilot* nos guia, / per qui 's del món tot'error destruïda, / com vera lum a tots mostrant la via / y confont tota sofisteria?», Arnau Dezcos, a. 1487 (JMBover, *BiEscrBal.*, 582.8.1). «*Pilot* principal: archigubernius», Busa-N. (1507, E-III-2).

No cal dir que quan no hi ha més que la idea de pilotatge moral, sense referència a la vida pedestre, s'entén *pilot* com a metàfora de l'«archigubernius» o sigui el qui dirigeix la navegació. Referència a terra no en sé en català més que en Muntaner, on de tota manera es tracta d'un ambient de guerra naval i de marxa al llarg de la costa siciliana (no es descarta que en part es fes amb desembarcs, puix que s'hi anà tan de pressa): «entretant lo senyor rei tramès dos mlia almogàvers a Messina --- e axí hagueren bons *pilots*, qui eren de la terra, qui les muntanyes sabien e les sendes; què us diré? Que dins sis jornades que ha de Palerm en Messina, en tres jorns hi entraren» (fets de 1282, § 62, Casac. I, 123.30). En realitat, doncs, no existeix l'acc. 'guia (terrestre)' que *AlcM* dóna com a bàsica, per obeir a males teories etimològiques. La idea del pilot es presta naturalment a tota mena de metàfores, com la de l'eiv. *pilot* 'falcó' (PzCabr.) la gran au que va visurant des de dalt i constantment la seva presa; val. i CpTarr. (*AlcM*).

L'etimologia es discutí i es documentà molt àmpliament en el DCEC/DECH, estudi definitiu al qual podem remetre: en l'etimologia grega estan d'acord la gran majoria dels lingüistes que s'han ocupat del problema (V.-ne la llista, a la nota 1, allà).¹ Les dades bàsiques són que el mot apareix primer a Itàlia, tot seguit a Catalunya, no gaire més tard en francès (segle XIV), i després en castellà (mj. S. XV), portuguès (c. 1470) i anglès [S. XVI]. En italià surt *pilotus*, *-oto*, el 1282 i 1397, *il pilota* és la forma més clàssica, *pedotta* ja apareix en el S. XIII, *pedotto* a princ. del XIV; formes escrites adés amb *-i*- senzilla adés doble. El sol fet d'aquesta terminació no italiana i clarament grega imposa ja l'origen hellènic. L'argument principal que s'ha donat contra l'etimologia grega és que el mot grec ha d'haver designat primer el 'timoner' (puix que ve del gr. clàssic *πηδών* 'timó') i que un pilot és més que un timoner, argument que només pot fer impressió... als pilots, però no a cap lingüista, que sap com muden els sentits de les paraules: *miles, militis*, significava un soldat ras abans d'aplicar-se a la «grandeur militaire» napoleònica.

Pilotar o *pilotejar*. *Piloií* [Lab. 1840]. *Pilotatge* [fi S. XVIII]: «Hi ha també en Arenys una Escola de